

■ **ADRIAN MICHIDUȚĂ**

Eufrosin Poteca, *Scrieri filosofice*, Ediție critică, text stabilit, studiu introductiv, note și bibliografie de Adrian Michiduță, Editura AIUS, Craiova, col. *Biblioteca de filosofie românească*

Eufrosin Poteca Într-o ediție necenzurată

Editura Aius din Craiova a început un amplu program de „reconstrucție filosofică” autohtonă în cadrul colecției *Biblioteca de filosofie românească*. Astfel, în această editură craioveană au văzut lumina tiparului, rând pe rând, lucrări semnate de cei mai reprezentativi filosofi români și străini: Mircea Florian, Ion Petrovici, J. G. Heinecciuss, Eufrosin Poteca.

De o atenție deosebită s-a bucurat „părintele filosofiei românești”, arhimandritul Eufrosin Poteca (1786-1858). Pentru cei ce nu cunosc multe date despre „călugărul - filosof” din Valahia, amintim aici că el este primul profesor de filosofie în „limba patriei”, predând filosofie, logică, istoria filosofiei și metafizică la Școala „Sf. Sava” din București timp de trei ani (1825-1828). El a popovăduit un fel de filosofie moralnică străbătută de idei liberale, cerând eliberarea robilor și dreptul ca fiecare călugăr să aibă soția sa.

De reținut este faptul, că în acest volum se publică pentru prima dată *Insemnările autobiografice. Ideile faptelor mele până anul 1828 până la aprilie 1829 necenzurate*. Se știe că în 1943, când filosoful C. Rădulescu-Motru a publicat această lucrare, Academia Română a intervenit cerându-i expres să cenzureze paginile în care călugărul E. Poteca povestește iubirea lui cu Cati din casa de toleranță de la Budapesta.

Prin demersurile făcute de mine la Biblioteca Academiei Române, am obținut paginile 43-48 din manuscrisul român 1564, din arhiva C. Rădulescu-Motru, acestea conținând tocmai paginile ce descriu amorul făcut de E. Poteca cu acea unguroaică.

Filosoful C. Rădulescu-Motru a protestat și el, ulterior, față de modul prin care Academia Română a ordonat cenzurarea lucrării: „A suprima dintr-o autobiografie – preciza el – pagini, care se par nepublicabile, este tot așa de absurd, cum ar fi suprimarea din scheletul unui animal fosil urma unui organ, sub motivul că ea ar putea displace ochilor unei domnișoare pudice. (...)”

A fost o greșeală a mea că am convenit, precum știți, la suprimarea unor scene secundare din viața lui Eufrosin Poteca, ar fi însă o greșeală de neiertat să convin și la suprimarea unei pagini, edificatoare pentru moralitatea victii din Budapesta în anul 1829. Acest drept de cenzor al istoriei popoarelor îl găsec cu totul anacronic.”

În urma evenimentelor din 1828 (venirea turcilor în București), E. Poteca pleacă la Pesta să publice lucrarea lui Heinecciuss, *Filosofia cuvântului și a năravurilor*. La Universitatea din Pesta a frecventat cursul de filosofie ținut de prof. D. Imbre. Cum a ajuns E.

Poteca în casa de toleranță? Să îl lășăm să ne povestească el:

„Într-o zi mergând la Universitate, văz hârtie la o poartă. Citind cele scrise, văz că acolo era camări de dat, dar atunci nu intrau să întreb. Într-altă zi mai trecând pă acolo, văz și do[?]u fete lucrând la fereastră: iarăși mă atingea aicea boala aceea a mea de dragostea fetelor.

Așadar intrau să întreb. Una dintr-acele fete îmi deschise ușa; intrând, mă poftiră să șaz. Aceia ce-mi deschisese ușa, uitându-să la mine începu a cânta încetșor. Eu cunoscuî bine atunci că ele sta acolo așteptându-și iubovnici. Una lucra tăcând; așa eu aruncându-mi ochii când la una când la alta, mi să lipi inima de aceia ce lucra: aceasta era și mai tânără, și mai frumoasă, și mai nobile, măcar că amândouă era foarte tinere; dar însă aceia ce lucra după purtare și căutătura ei părea stăpână pă lângă ceilalță. Eu așa văzând-o, gândeam întru sine-mi: nu care cum-va era aceia vreo fată de nobil (nemeș) și venise acolo, ca să să întâlnească cu iubovnicul său: pentru că cu adevărat era foarte frumoasă, ca o floare noo de trandafir, ca un înger, ca o dumnezeoie. La ochii semăna pușintel cu ai mei; așa și la sprâncene, numai mai veseli, și mai vioi; încă și la frunte semăna cu mine; iar fața, nasul, gura, fără asemănare frumoasă: pieptul să vedea pușintel alb ca laptele, precum era și mâinile. Eu șadeam cam aproape de dânsa, așa cunoscu ea că eu puseseam ochii pă dânsa, și se uita cu milă la mine. Eu aceasta văzând îi tinsei mâna, fără să zic ceva, ea îmi dete așjidera mâna ei. Pușintel o ținuî și îndată mă aprinse. Ele cunoscură amândouă. Ceialaltă să duse într-altă casă, apoi iarăși veni îndată. Atuncea iubita mea să sculă, și întră într-o cămăruță, aproape, unde era toată gătită într-adins pentru

dobândirea amorului; ceialaltă îmi făcu semn să întru și eu acolo. Întrând eu, ea închise ușa. Acum eu nu mai știeam ce să fac de bucurie. Ce plăcere! Ce dulceață! Aceasta fu pentru mine cea mai mare plăcere și dulceață trupească toată viața mea până în vremea aceia deacă poate să se numească acest felu de amor dulceață și plăcere trupească.

Mă miram că stau numai uitându-mă la dânsa, sau să o îmbrășșaz. Întăiu m-am uitat bine la dânsa; apoi o întrebaiu: cine te-a făcut așa frumoasă? Eu gândeam la prea frumosul făcătoriu Dumnezeu. Ea cunosând un ce deosebit în mintea mea, își răzămă obrazul cel frumos per pieptul meu și vrea să lacrămeze și ea și eu. Acest felu fu începutul dragostei mele cu acea fată misterioasă; (pentru că până acum n-am putut afla a cui este, de cât că are o mumă și frați mici pre care îi hrănește ea cu lucrul ei, precum mi-a spus ea altă dată, dar niciodată nu mi-a spus unde șade mumă-șă).

Atuncea dar așa țindu-o eu căta în brațe, cu ochii mai mult lacrămați ai amândurora, gustărăm o dulceață, o plăcere, care cât pentru mine mie mi să părea că aceia era o răspătire mie de la Dumnezeu pentru toate necazurile ce suferisem în lumea aceasta până atuncea.

Această fată, (anume Cati) după ce era numai de la 18 ani tânără și frumoasă ca o floare, avea și un temperament ceresc, cu totul după gustul meu. Din gură pare că-i curgea miere și lapte. La despărtire ea nu-mi ceru nimic; precum obiicunesc cele de obște, eu iarăș gândind

că era nobil, îi lășaiu puțin oarece ca să dea la ceia ce păzea casa aceia. Ea luând mă îmbrășșă cu o dulceață nespusă. Eu o întrebaiu pociu să o mai afu acolo altă dată? Ea zise: mă veiu afla. Așa îmi luai zioa bună, și o lășaiu. Acum cetind cine-va acestea va gândi, că eu aș fi fost speriat de dânsa, ca [și] cum n-aș fi mai știut de mu[?]eri. Dar nu este așa: că nu eram destul practisit într-acest felu de trebi; ci această fată era cu adevărat extraordinarie, nu zic pentru nobilitate politicească, ci pentru darurile cele firești. Ea pare că mă făcuse tot Duh. După cunoașterea ei, în loc să simț oarecare părere de rău precum urmează după acest felu de trebi, eu eram plin de bucurie, plin de Duh și de plăcere; nu mă săturam de citit și de scris. Și încă mai înainte de această întâmplare cu o săptămână fuseseam bolnav: întâlneia ei îmi goni toată boala și toată durerea, pentru care nu știam cum mai bine să mulțamesc lui Dumnezeu.

[I]eșind de la dânsa pusei în gând că la o săptămână iar să mă duc, dar peste cinci zile iar m-am dus. Atuncea eu i-am pricinuit o neplăcere; pentru că văzându-mă viind ea a venit de mi-au deschis ușa: și unde eram să rămân cu dânsa în cămăra cea de taină, fără să știe cei din casă cine este și cu cine era ea, eu neștiind seama, am mers în casă, unde mai era și alte persoane tinere. Ea gândise că eu aș fi căutat alta. Așa după ce intrau în casă îmi zise să șaz. După puțin întră o jupănească dintr-altă cameră, veni drept la mine: văzându-mă streini, îmi arătă cu mâna pă care aș voi din

cele ce era, începând de la cele tinere, isprăvi arătând pă sine, atunci eu răsuiu tare, pentru că nu putui ținea de răsul, cu toate că ea nu zicea într-adins. Intre acestea eu o făcui să priceapă că pă nici una dintr-acelea nu voiam de cât pă iubita mea Cati. Atuncea ea făcu semn la acea tânără și intrau cu dânsa în locul cel tainic. Atuncea îi zisei pentru ce îmi arăta pă altele, și așa îi spusei că o iubesc pă dânsa, iar nu pă altele. Atuncea socotind eu că nu-mi era destul a merge eu la dânsa acolo, îi zisei: de vo[?]jește să-mi facă două cămăși, să vie la mine, spunându-i unde șaz ca să-i dau bani pentru până. Așa ea a venit mi-a făcut adevărat cămășile.

Acum ce să zic? după atăta plăcere de dânsa, îndată mi-au venit și întristări, că ea s-au bolnăvit foarte rău, încât nu credeam că va mai scăpa. Eu m-aș fi dus la casa ei să o văz bolnavă, dar nimeni nu-mi spunea unde șade. Așa mai de multe ori s-a [im]bolnăvit ea în iarna aceasta. Eu am avut mare milă de dânsa, mai ales auzind odată, că neavând de cheltu-ială, [i] s-au trimis hainele zălog; pentru ca să plătească doftoriiile, și să hrănească familia, pă mumă-șă și ceilalți copii. La mine ea niciodată nimic n-a cerut: dar după ce am văzut că este așa săracă tot i-am dat câte ceva și necerut. Odată am voit să-i am chipul, i-am dat bani, ca să i-l facă: ea s-au bolnăvit; au cheltuit banii; și apoi îi era rușine să mai vie la mine. Eu am auzit pricina; i-am lăsat ce-i dedesem, i-am făgădui alții; și apoi a început iarăși a veni. Cu toate acestea, boalele ei, sărăcia, sau poate și nevoile au făcut încât ea nu ș-a zgrăvit chipul, ca să mi-l dea până la plecarea mea din Pesta, pentru care mi-a părut foarte rău.”

Brusc, după întoarcerea în țară el a renunțat la plăcerile trupesti, săturându-se de „dul-acea” și de „plăcere”. Eufrosin Poteca a avut un fel cu totul aparte de a înțelege viața călugărească la mănăstire și, din această pricină, a căutat mereu să revină la București, în odăița dichisită de el la Mitropolie. Îi plăceau prea puțin posturile călugărești și rugăciunile necontentite, preferând lucrările literar-filosofice. Totuși, ca egumen la mănăstirea Gura Motrului, s-a dovedit a fi un bun gospodar. Biografia lui E. Poteca și istoria anecdotică și pitorească a veacului al XIX-lea câștigă foarte mult din cunoașterea acestor pagini dezbrăcate de fățarnicie.